
Jak vrátit prestiž prázdným titulům

Jak vrátit prestiž prázdným titulům

Vysoké školy dostávají peníze podle počtu docentů a profesorů. To vede k devalvaci titulů, soudí sami vědci

O kvalitě titulů docent či profesor a způsobu jejich udělování se ve vědecké obci diskutuje již dlouho. Skupina předních českých vědců otevřeně kritizuje současný stav a navrhuje, jak vrátit titulům jejich ztracenou prestiž.

Titul RSDr. máme ještě v paměti. U prominentů komunistického režimu měl navozovat zdání skutečného vzdělání - a překládal se vtipně "Rozhodnutím Strany Doktor".

Rovněž udělování pedagogických titulů a vědeckých hodností podléhalo v té době schvalování po stranické linii, zatímco vědecká úroveň kandidáta hrála jen vedlejší roli. To v naší společnosti přirozeně degradovalo význam vědeckých titulů i vědy.

Zní to jako dávná minulost, ale jak jsme tedy za uplynulých 14 let napravili tuto pošramocenou pověst? Zvedla se už prestiž vědeckých hodností v očích veřejnosti? Mohou být čeští vysokoškolští učitelé a badatelé na své tituly doktor, docent či profesor právem hrdi, nebo jimi i nadále budí úšklebky?

Zdaleka vše není v pořádku, což dosvědčuje i diskuse, která se v posledních týdnech rozhořela v týdeníku Respekt. Na problém nízké kvality habilitačních řízení (udělování titulu docent) na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy tam upozornil ředitel Geofyzikálního ústavu Akademie věd Aleš Špičák. Jeho oprávněná kritika však neplatí jen pro uvedený případ. Ze zkušenosti víme, že udělování titulů lidem, kteří do vědy ničím zásadním nepřispěli, je na českých školách smutnou realitou.

Vysoké školy jsou nuceny zvyšovat "kvalifikaci" svých pedagogů za každou cenu. Jedním z klíčů, podle kterého ministerstvo školství rozděluje školám peníze, je totiž počet docentů a profesorů. Málo titulů může škole způsobit též ztrátu akreditace, tj. povolení vyučovat jednotlivé obory. Vysoké školy tudíž tlačí své zaměstnance do habilitací, ať na to vědecky mají, nebo ne. Habilitační komise přece může přimhouřit oko, a když se má docentem stát někdo nevykonný, kritéria účelově změkčit. Je zcela jasné, že o skutečnou kvalifikaci vůbec nejde.

Druhým důvodem je asi všeobecná záliba v titulech a snaha získat je i s výhodami v zaměstnání (vyšší plat a stabilní místo). Proč ne, když to jde tak snadno. Samozřejmě že pro získání titulů docent a profesor platí určitá hodnotící měřítka. Ta si každá škola stanovuje sama, takže se podmínky pro obhajobu titulů mezi školami a vědními obory značně liší. Určitě je to dobře, protože škola tak vyjadřuje svou kvalitu. Háček je v tom, že titul uzná každá škola, ať už byl získán kdekoli a za cokoli.

Vlastnictví titulu má ještě jeden důležitý dopad. Docenti a profesori jsou v roli vedoucích výzkumu příjemci finanční podpory z ministerstva školství. Ale jak mohou ti, kteří vědu na mezinárodní úrovni nikdy neprovozovali, efektivně využívat peníze daňových poplatníků k bádání? Žádná země není tak bohatá, aby si mohla dovolit podporovat vedle výkonných vědců i ty nevykonné. Rozmělňování peněz mezi obě kategorie je asi největším problémem financování vědy u nás.

Jak devalvaci titulů zabránit? Celostátní kritéria pro získání titulů docent a profesor situaci nevyřeší. Především proto, že obory studia jsou tak různorodé. Biologa, filozofa a hudebního pedagoga nelze hodnotit podle stejných kritérií. Každý obor však svá měřítka kvality má.

Zůstaňme u příkladu přírodních věd. Tam lze výkonnost každého vědce zjistit během 15 minut, když na internetu vstoupíme do veřejné databáze odborných časopisů Web of Science (<http://isi10.isiknowledge.com>) a zadáme jméno autora. Bez přehánění lze říci, že vědecké práce, které v této databázi nenajdeme, jsou nevýznamné nebo tak okrajové, že z hlediska světové vědy neexistují. Druhým důležitým údajem v této databázi je ohlas, tedy počet jiných autorů, kteří článek potřebovali ke své práci a citovali. Nenalezneme-li pro zadané jméno dostatek prací a ohlasů, znamená to, že práce dotyčného vědce nepovažují jiní badatelé za důležité. Jelikož výchova k vědecké práci je hlavní součástí vzdělávání studentů na vysoké škole, je naprosto jasné, že pedagog s nepatrným počtem publikací a ohlasů na ně nemá v tomto ohledu studentům co nabídnout. Na prestižní tituly docent nebo profesor nemůže proto vůbec pomýšlet. Tedy neměl by, pokud mu to habilitační komise na jeho škole neumožní. Vysoké školy možná neohrožuje jen často zmiňovaný nedostatek peněz. Naši vzdělanost více kazí ovzduší průměrnosti a neochota srovnávat se se světem. Místo toho vidáme jen předstírání světovosti a přátelské poplácávání po zádech: "Vždyť my ti toho docenta dáme..." Není to fér vůči lidem, kteří se snaží pracovat na úrovni, ale ani vůči studentům, na které jsou kladeny požadavky stále vyšší. Například na Biologické fakultě Jihočeské univerzity musí každý postgraduální student, pokud chce získat titul PhD (doktor), po třech letech vykázt původní vědeckou práci, v době obhajoby alespoň přijatou do tisku v mezinárodním

vědeckém časopise. V Praze a Brně jsou nároky podobné. Jak by k tomu takový student přišel, pokud by učitelé, kteří o jeho doktorátu rozhodují, ani tato kritéria nesplňovali, - ale přitom se honosili titulem docent?

Právě na takovou situaci upozornil doktor Špičák. Domníváme se, že správně, neboť ztráta prestiže vědeckých titulů je ostudou celé společnosti a vědu a vzdělání platíme všichni ze svých daní.

Jaké navrhujeme řešení? Z osobní zkušenosti víme, že bez titulů to jde také. Ve vědecky nejrozvinutějších zemích, v USA, Velké Británii nebo Japonsku, titul docent neznají; od habilitace upouštějí i Němci. Kvalita pracovníků se hodnotí tak, že dočasně zaměstnaný asistent získá trvalé místo profesora, když má za sebou dost publikací, úspěšně absolvovaných studentů a peněz na svůj výzkum.

Jelikož cítíme, že ve střední Evropě láska k titulům hned tak nepoleví, v jejich zrušení ani nedoufáme. V tom případě dejme titulům docent a profesor opravdový obsah, založený na vědeckém věhlasu každého jejich nositele. Pro začátek by stačilo, aby vysoké školy byly hodnoceny přímo za vědeckou produkci, nikoli za počty docentů a profesorů, a aby měly povinnost zveřejnit jak svá kritéria pro udělení titulů, tak výsledky habilitačních řízení každého kandidáta. Potom si snad budeme moci zkratek před i za jmény vážit.

Ve střední Evropě láska k titulům hned tak nepoleví, v jejich zrušení ani nedoufáme. Dejme jim tedy opravdový obsah, založený na vědeckém věhlasu nositelů.

RNDr. Marek Jindra, CSc., Doc. RNDr. Julius Lukeš, CSc., Doc. RNDr. Vojtěch Novotný, CSc., Doc. MVDr. Břetislav Koudela, CSc., RNDr. Ivo Šauman, PhD, Prof. RNDr. Jan Zrzavý, CSc., Prof. RNDr. Libor Grubhoffer, CSc.

Autoři pracují na Biologické fakultě Jihočeské univerzity a v ústavech Akademie věd v Českých Budějovicích